

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
Халықаралық қатынастар факультеті
Дипломатиялық аударма кафедрасы
Аға оқытушы З. А. Әбідін
Zubaira61@mail.ru

Араб тілі сабағында мамандыққа қатысты мәтіндермен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру

Халықаралық қатынастар факультетінде шығыс тілдерін, оның ішінде араб тілін 1-ші шет тілі ретінде оқытуда, болашақ мамандық аясындағы лексикалық тақырыптарды кеңірек қамтуға, осы мақсатта тақырыптарды маңыздылығы мен қолданылу қажеттілігіне орай барынша тиімді таңдап, қарапайымнан күрделіге принципмен игертуге көңіл бөлу – пәнді терең игертудің негізгі шарттарының бірі.

Студенттерге тілдің теориялық аспектілерін игерту тек аудиториялық сағаттарда мүмкін болғандықтан лексикалық тақырыптарды СӨЖ (студенттің өзіндік жұмысы) арқылы игерілуі міндеттеледі. Осыдан туындайтын мәселе – грамматикалық тақырыптар мен лексикалық тақырыптарды дұрыс үйлестіре, бірімен-бірі байланыстыра отырып, әр сабақта сөздік қорды үздіксіз толықтыру, байыту мақсат етілуі тиіс. Кез келген тілді оқып үйренуде ол тілдің лексикасын топтастыру мен жүйелеудің бірнеше тәсілі бар, соның бірі – сөздерді қолдану аясына қарай топтастыру. Мыс. тұрмыстық лексика, қоғамдық – саяси лексика, ғылыми лексика т.б.

Ал әдістемелік типология сөздерді игеру қиындығына қарай топтастыру әдісін ұсынады. Осы тәсілдердің екеуі де оқыту үдерісінде оқытушы назарында болатыны белгілі. Шет тілдерін оқытуда қарапайымнан күрделіге қарай дамыта білім беру принципінің айрықша маңыздылығы белгілі, ал тілді болашақ мамандық аясында игеру үшін, студенттердің араб тіліндегі сөздік қоры оқытудың алғашқы кезеңінде-ақ тұрмыстық лексикамен шектелмей, онда қоғамдық-саяси лексиканың да қалыптасуы, оқытудың келесі сатысына шәкірттердің белгілі бір дайындықпен келуін қамтамасыз етеді. Мамандық аясындағы лексиканы өз деңгейінде игеру грамматикалық біліммен қатар тәжірибе мен машықты талап етеді, сондықтан түпкі мақсатқа қол жеткізу үшін лексиканың бұл саласын алғашқы сабақтарда-ақ қолға алуға болады. Жазба тілдегі күрделі сөз орамдары арқылы берілетін күрделі ойларды оқып түсінуге қол жеткізу тек жоғары курстарда мүмкін. Ал шет тілінің бастауыш деңгейінде оқытушының көмегі мен бағытына сүйене отырып, қарапайым сөз орамдарын құруға, айтуға және аудару дағдысын қалыптастыруға болады. Тілдің теориялық жағымен қатар мамандыққа қатысты лексиканы (біздің

жағдайда – қоғамдық-саяси лексиканы) бірге игеру үнемі назарда болуы тиіс. Олардың саны осы курста игерілетін лексиканың салмақты бөлігі бола алады.

Тіл үйренудің алғашқы деңгейі негізінен тұрмыстық лексикаға негізделгенімен, белгілі бір дәрежеде мамандыққа қатысты лексиканың қамтылуы көзделеді. Бұл - шет тілін (араб тілін) мамандық аясында игерудің маңызды алғышарты. Мысалы: ел – бәләдун, биләдун (булданун), үкімет – хукуматун, министр-уазирун, министрлік – уизаратун, президент, басшы – ра, ийсун (рууаса, у), басшылық – ри, асатун, республика – жумһуриййатун, сафирун – елші, сифаратун – елшілік, мемлекет- дауләтун (мемлекеттер – дууалун), халықаралық – дууалиййун, сапар- зиййаратун, бейбітшілік, тыныштық – силмун, сәләмун, делегация – уафдун, роль – даурун, әмір – әмирун, әмірлік – имаратун, хабар, ақпарат – хабарун, ахбарун, жаңалық (жаңалықтар) – ниба, ун (, анба, ун), саясат – сийасатун, саяси – сийасиййун, дипломатия – диблумасиййатун, дипломатиялық – диблумасиййун (-атун), ресми – расмиййун, ғасрун -ғасыр, қазіргі – ғасриййун, араб, арабтық – ғарабун, ғарабиййун, әлем, ғалам – ғаламун; әлемдік, ғаламдық – ғаламиййун, демократия, – димукратиййатун, демократиялық – димукратиййун (-атун), отан, отандық – уатанун, уатаниййун, билік – султатун, король, патша – маликун, корольдік (монархия) – мамлакатун т.б.

Бұл сөздердің оқылуы мен жазылуын үйренуді араб тілінің фонетикасы мен графикасын игеру барысында қатар жүргізуге болады. Олардың бір-бірімен тіркесу мүмкіндіктерін ескеріп, жаңа ұғымдар жасауға бағыт беру, ол жасалған тіркестердің дұрыс-бұрыстығын дер кезінде тексеріп, бағалау студентті өз бетімен ізденуге дағдыландырады және ынталандырады. Жоғарыдағы сөздермен тіркестер жасау арқылы көптеген жаңа ұғымдарды игеруге болатынын көреміз. Мысалы: сийасату – л-билади-л-ғарабиййати, сийасату биладина, әл-уафду әр-расмиййу, әл-уафду-л-ғарабиййу, жумһуриййатун димукратиййатун, т.б.

Түбірлес сөздерді топтап, оларды дауыстап қайталау тәжірибесі арқылы араб тіліндегі дауысты дыбыстардың ерекшелігі және олардағы екпін табиғаты арқылы сөзжасам ерекшелігінен алғашқы түсінік қалыптастырамыз, яғни түбір дыбыстар (әріптер) мен дауысты қысқа және ұзақ дауыстылардың сөз тудырудағы ролі мен маңызын игерту мақсаты да орындалады.

Ал премьер-министр – ра, ийсун-л-узара, и, республика президенті – ра, ийсун-л-жумһуриййати, СІМ – уизарату-л-харижиййати, ІІМ – уизарату-д-дахилиййати тәрізді тіркестері «Идафа – матасу» тақырыбымен қатар игеріледі.

Жоғарыда берілген сөздердің қатарын бірнеше ел, құрылық аттарымен, мемлекеттер мен олардың астаналарының атауларымен толықтыруға болады, бұл жағдайда да оңайдан қиынға принципі ескерілуі тиіс. Мысалы: Қазақстан, Ресей, Қытай, Франция т.б. Бұл елдердің арабша айтылуы мен қазақша немесе басқа (біздің жағдайда орыс) тілдердегі аталуын салыстырап, астаналарымен

бірге айту арқылы жылдам түсіну, содан кейін жазу дағдысын қалыптастыру жаттығулары орындалады. Мысалы, әр елдің және оның астанасының араб тіліндегі атауын бірнеше рет жазу, іштей және дауыстап оқу тәрізді әрекет түрлерін айтуға болады. Мысалы: Рүсия – Мүску, Фаранса – Барис, Ас-Сину – Бикин- Бейжинг, Мысыр – Мисру, Сирия - Сурия, Йемен - Йаман, Ирак – аль-Ирақ, Тунис - Тунис, Ливия - Либийа, Кувейт - Куайт, Қатар- Қатар. Ал арабша айтылуы мен студентке таныс аталуында айырмашылық бар немесе атауы күрделі елдерді тіл үйренудің келесі сатысына қалдырған дұрыс. Мысалы, Сауд Аравиясы корольдігі, БАӘ (Біріккен Араб Әмірліктері), Марокко, Йордания т.б.

Шет тілін (араб тілін) оқытудың алғашқы деңгейі 2(екі) семестрді, (6 кредит) қамтиды. Алғашқы семестрде игерілетін 250-300 лексикалық бірлік, соның ішінде шамамен 50-60 қоғамдық-саяси лексика болса, ал 2 (екі) семестр бойы игерілуге тиіс 600-650 лексикалық бірліктің 120-150-і осы саладағы сөздер мен тіркестер бола алады. 2-ші семестрде осы сияқты таныс лексикаға құрылған қысқа сөйлемдерді оқып түсіну және сөздік қорды одан әрі толықтыру бағытында жаттығу жұмыстары орындалады. Тіл үйренудің алғашқы кезеңін аяқтағанда студенттердің таныс лексика аясында қысқа ақпаратты оқып түсінуге, аударуға және құрастырып айтуға дағдылануы мақсат етіледі.

Араб тілінің алғашқы деңгейінде тұрмыстық лексикаға негізделген қысқа мәтіндермен қатар мына үлгіде мамандық шеңберіндегі сөздер де қамтылады.

من هو؟ هو وزير جديد و هونشيط.

هذه وزارة. أبي في هذه الوزارة.

أين سفارة مصر؟ هي في اسطانا.

Мұндай сөйлемдер бірте-бірте

وطني قازاقستان. هي جمهورية في اسيا. و هي كبيرة وجميلة و غنية بالثروات. عاصمتها .
үлгісіндегі мәтіндер құрастыру, оқу және мазмұндауға бағытталған сабақтарға жалғасады.

2-курста құрылымы жағынан жай сөйлемдерге негізделген қысқа ақпарат түріндегі қоғамдық-саяси мәтіндер оқып түсіну, оларды аудару дағдыларын қалыптастыру – кәсіби лексиканы игерудің келесі сатысы болмақ. Мысалы:

Оқытушы мұндай мәтіндерді араб тіліндегі мерзімді баспасөз материалдарынан ықшамдап алады. Мәтінмен жұмыс бірнеше сатыдан құрылады. Мысалы, «العلاقات بين جمهورية قازاقستان و الإمارات العربية المتحدة» («Қазақстан мен Біріккен Араб әмірліктері арасындағы қарым-қатынастар») тақырыбында мәтінімен жұмыстың 1-кезеңінде орындалатын міндеттер: а) кілт сөздер мен ел атауларын анықтау, қажет болғанда

аудармасымен таныстыру; б) жаңа сөздердің аудармасы; в) күрделі сандардың – 1992, 1997, 2006 жж. арабша оқылуы немесе транскрипциясы;

Кілт сөздер:

العلاقات, جمهورية قازاقستان, الإمارات العربية المتحدة, القنصلية العامة, ابو ظبي, دبي

Жаңа сөздер:

أفيمت, بدأت, نشاط, علم (أعلام), شعار (شعارات)

Жылдардың арабша оқылуы: 1992 – ألف و تسع مائة و اثنين و تسعين (альфин уа тисъи ми,атин уа иснәйни уа тисъина) т.б.

2) Тақырып атауын оқып түсіну: а) сөйлем есімді болғандықтан сөйлем мүшелерінің тіркесу ретін анықтау: бастауыш, мекен пысықтауыш.

Мәтін: (1) أقيمت العلاقات الدبلوماسية بين جمهورية قازاقستان و الإمارات العربية المتحدة الأول من سبتمبر السنة 1992. (2) بدأت السفارة لجمهورية قازاقستان نشاطها في مدينة أبوظبي في السنة 2006. (3) السفير الأول لقازاقستان في الإمارات العربية المتحدة هو أسفار موسينوف. (4) بدأت القنصلية لقازاقستان نشاطها في دبي في السنة 1997.

3) Сөз тіркестерін анықтау – матасуды, қабысуды табу тапсырмалары орындалады.

4) Түсінікті тексеру төменде берілген сұрақ-жауап түрінде орындалады.

الأسئلة :

(1) متى أقيمت العلاقات الدبلوماسية بين قازاقستان و الإمارات العربية المتحدة؟

(2) متى بدأت السفارة لقازاقستان نشاطها في أبو ظبي؟

(3) من هو السفير الأول لقازاقستان في الإمارات؟

(4) متى بدأت القنصلية العامة لقازاقستان نشاطها في دبي؟

(5) هل كنت في دبي؟

5) Мәтінді жазбаша аудару арқылы етістікті сөйлемдегі сөйлем мүшелерінің тәртібін анықтау: етістік-баяндауыш, бастауыш, мекен пысықтауыш, толықтауыш, мезгіл пысықтауыш.

6) Мәтіндегі есімді сөйлемді табу.

5 және 6 тапсырманы үй тапсырмасы немесе СӨЖ түрінде де тапсыруға болады.

Осы үлгіде « ҚР мен Египет арасындағы дипломатиялық қатынастар» тақырыбына қысқа мәтін құрастыруды СӨЖ ретінде тапсырылады.

Араб тіліндегі сөздердің тіркесу тәртібі қазақ тілінен мүлдем ерекше болғандықтан мәтінмен жұмыста оларға ұдайы назар аударуға тура келеді.

Изафет-матасу, қабысу мен қиысуды жақсы игерген студент сөздікпен өз бетінше сауатты жұмыс істеуге дағдыланады. Шет тілін үйрену ұзақ жалғасатын процесс, сондықтан сөздікпен дұрыс жұмыс істеуге тіл игерудің алғашқы кезеңінен бастап нақты, айқын бағыт беру – шет тілі оқытушысының басты міндеттерінің бірі.

Шет тілін (араб тілін) оқытуда студенттердің сол тілдегі сөздік қорларын үздіксіз және жүйелі түрде молайтып отыруға бағытталған белсенді әрекеті - оларға қойылатын негізгі де маңызды міндет. Сондай-ақ, жекелеген сөз бірліктерін жылдам танып білу, оларды түсіну дағдыларын қалыптастыру алғашқы сабақтардан бастап мақсат етілуі тиіс. Ол үшін мынадай жәйттерге студенттердің назарын аудару: араб тіліндегі сөздің қазақ тілінде де кездесу мүмкіндігін есте ұстау, сол арқылы тез түсіну және әр тілдегі дыбыстық ерекшелігіне мән бере отырып, ол сөзді арабша дұрыс айтуға дағдылану; бейтаныс лексикалық бірліктің түбір тұлғасындағы бастапқы мағынасын айыруға машықтандыру (ол үшін студенттердің түбірлерді көп білуіне бағыт беру, күш салу) және сөзжасамдық қосымшаларды айыра білу арқылы туындаған сөзді түсіну дағдыларын жетілдіруге бағытталған әрекет. Мыс. Қатыстық сын есім тудырушы –иййун- иййатун қосымшасы арқылы туындаған сөздерді жылдам әрі дұрыс пайымдау машығын алғашқы сабақтарда-ақ қалыптастыруға болады. Айталық, уатан – уатаниййун, араб- арабиййун, сиасатун-сиасиййун, Асийа-асийауийун т.б. Араб тілінің морфологиясы мен сөзжасам негіздерін игерген сайын мұндай мүмкіндік те молая беретіні белгілі.

4 - 6-семестрде араб тілінің грамматикасы «Практический курс арабского языка» (нормативный курс, авторлары - В.Г.Лебедев, Л.С.Тюрева, Мәскеу, 2005.) оқытылады. Бұл оқулық 3 деңгейлі: 1-вводный (кіріспе), 2-нормативный (нормативті) және 3-основной (негізгі). Аталған оқулықтың электронды нұсқасы бар. Оқулықтың лексикалық бөлігі тұрмыстық, елтанымдық және экономикалық тақырыптарды қамтиды. Оқытушы осы тақырыптарды әр шәкірттің мүмкіндігі, қызығушылығы мен мамандығына лайықтап, іріктеп ұсына алады.

Араб тілін оқытудың соңғы сатысында, 6-7-семестрлер барысында СӨЖ тапсырмаларын орындау «Читаем и переводим арабскую газету» (Н.А.Майбуков, Москва, 2003.) оқу құралының «Ресми сапарлар», «Келіссөздер» тарауларынан және мерзімді ақпарат беттерінен мәтіндер оқып аудару түрінде жүргізіледі.

Араб тілін үйренудің бұл деңгейінде алғашқы сабақтар әлемдік ақпарат агенттіктері мен халықаралық ұйымдардың, ірі державалар мен араб мемлекеттерінің және аймақтардың арабша атауларын игеруге арналады. Мысалы: **1) ақпарат агенттіктері:**

«Хабар» ақпарат агенттігі (ҚР) - وكالة الأنباء " خابار " (قازاقستان) , Ассошейтед-прес (АҚШ) – اسوتشيتيد بريس (ا ب) ,Интерфакс (Ресей Федерациясы) - ان تر فاكس , ИТАР

الجزيرة – (Жазира) Аль – Жазира (Қатар) , ايتار - تاس - (Тас) –ТАСС (Ресей Федерациясы) ,
وكالة الصحافة - (Франция) Франс-Пресс, رويتر – (Ұлыбритания) Рейтер

سينخوا – (ҚХР) Синьхуа, سانا – (Сирия ақпарат агенттігі) Сана, الفرنسية (أ ف ب)
وكالة أنباء الشرق – (ЕАР) МЕНА (ЕАР) هيئة الأذاعة البريطانية – (وكالة الأنباء الصينية)
الأوسط (أش أ)

2) Географиялық аймақтар, мемлекеттер: الشرق – (Орта) Таяу (Орта) Шығыс –
الولايات الامريكية – (АҚШ) АҚШ, أوروبا الغربية – (Батыс) Батыс Европа, اسيا الوسطى – (Орта) Орта Азия,
المملكة العربية السعودية – (Біріккен Араб әмірліктері) Біріккен Араб әмірліктері,
المملكة العربية المغربية - (Марокко) Марокко, الإمارات العربية المتحدة – (Сауд Аравиясы) Сауд Аравиясы

3) Халықаралық ұйымдардың атаулары: الهيئة (منظمة) الأمم المتحدة – (БҰҰ) БҰҰ,
الجمعية لهيئة الأمم المتحدة – (БҰҰ) БҰҰ, مجلس الأمن – (Қауіпсіздік Кеңесі) Қауіпсіздік Кеңесі,
جامعة الدول – (Араб мемлекеттерінің лигасы) Араб мемлекеттерінің лигасы, الاتحاد الأوروبي - (Еуроодақ) Еуроодақ (العمومية)
العربية т.б. көптеген ұйымдар мен олардың бөлімдерінің арабша атауларымен танысуға арнайы сағаттар бөлінеді, осы мақсаттағы дайындық сабақтарынан соң халықаралық қатынастар, әлемдік немесе аймақтық мәселелер, шет елдердегі оқиғалар туралы орта қиындықтағы мәтіндермен жаттығу жұмыстары төменде берілген үлгілер түрінде болуы мүмкін.

1) رئيس مصر... بحث مع رئيس قازاقستان قصايا الشرق الأوسط والعلاقات بين البلدين

اتفاقيات جديدة للتعاون بين مصر و قازاقستان في مجالات التجارة والاستثمار والتعليم ومكافحة الإرهاب

Мысалы: 1) Египет Президенті... Қазақстан Президентімен Таяу Шығыс мәселелерін және екі ел арасындағы қарым-қатынастарды талқылады

Қазақстан мен Египет арасындағы сауда, инвестиция, білім беру және терроризмге қарсы күрес мәселелері бойынша жаңа келісімдер

2) مؤتمر وزراء الداخلية العرب يختتم أعماله في بيروت

2) Бейрутте араб елдері Ішкі Істер министрлерінің кездесуі (конференциясы) өз жұмысын аяқтады

3) رسالة شديدة اللهجة: وباما محذرا نيتانياهو

3) Обаманың Нитянахоға ескертуі

4) فتوي سعودية بتحريم ظهور النساء في التلفزيون

4) Сауд Аравиясы әйелдерінің теледидарға шығуына тыйым салу туралы (дін өкілдерінің ұсынысы (пәтуасы)

5) الأحداث الأخيرة في مصر

5) Египеттегі соңғы оқиғалар т.б тақырыптарда мәтіндер оқып аудару мүмкіндігі жоғары студенттермен жеке жұмыс түрінде орындалады. Мысалы: «Араб мемлекттері Лигасының Жарғысы». Бұл ресми құжат бірнеше беттен тұрады, мәтінді тұтас немесе үзінді түрінде оқу, аудару жұмыстары жасалады. Ал қазақ, орыс тілдерінен араб тіліне немесе кері аудару дағдысын қалыптастыруға, дамытуға арналып төменде берілген ресми құжат үлгісіндегі мәтіндерді студенттер оқытушының көмегі мен кеңесіне сүйене отырып аударады. Құжатты аудару жұмысы мынадай сатыларда жасалады: 1) кілт сөздерді анықтау; **олар – заң, келісім, ратификациялау, ислам банкі, тіркеу, т.б**; 2) оларды сөздіктің көмегімен аудару; 3) кілт сөздердің аудармасын оқытушының тексеруі; 4) мәтіннің тұтас аудармасын жасау; 5) оқытушының тексеруі;

1-сурет

ҚР мен БАӘ Үкіметтері арасындағы
Ислам Банкін ашу туралы келісім

2-сурет

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Маджед Ат-Турки «Нур ас-султати фи Казахстан» Ар-райсу Нурсултан Назарбаев, Эр-Рияд, 2007г. (на арабском языке)
2. А.Н.Майбуков «Читаем и переводим арабскую газету» Москва, «Муравей» 2003г.
3. В.Г.Лебедев, Л.С. Тюрева «Практический курс арабского литературного языка» Нормативный курс, Основной курс. Москва, «Восток-Запад» 2005г.
4. «Аль-Анрам» газеті.

Мақалада қазақ аудиториясында араб тілін халықаралық қатынастар тақырыбындағы мәтіндер негізінде оқытуда, ол мәтіндерді бір тілден 2-тілге аударуда ескерілетін мәселелер қарастырылады.

В статье рассматриваются вопросы преподавания арабского языка в казахской аудитории на основе текстов на тематику «международные отношения» и особенности перевода их с одного языка на другой.

The article reviews the matter of teaching Arabic language in Kazakh audience based on texts on the subject of international relations as well as the features of their translation from one language into another.

